

Summary
V.I.Kudyrko

Cartographic Concepts of Conditional Card in School Course of General Geography

The problems of learning in the school language cards – symbols, as part of human culture and characteristics of developing students' ability to see beyond the symbols of reality. The author examines the traditional approaches to the formation of cartographic concepts about the conventions of maps in geography school courses and offers new approaches to improve the content and methodology of their study.

Key words: symbols, language maps, cartographic concepts, ways of mapping, geographic image of the territory, cartographic education.

Дата надходження статті:

„6” квітня 2011 р.

УДК [378.6.007.2.042]–029:3(045)

О.Є.КУЛИК,
старший викладач
(м.Хмельницький)

Сприятливе соціально-психологічне середовище як умова творчої самореалізації майбутніх інженерів

У статті розглянуто питання створення та підтримання сприятливого соціально-психологічного середовища в навчально-пізнавальному процесі. Проаналізовано теоретичні положення вітчизняних та зарубіжних науковців, у яких розкривається сутність соціального простору, об'єктивних та суб'єктивних чинників та факторів сприяння творчій самореалізації майбутніх інженерів.

Ключові слова: соціалізація, соціальна взаємодія, мікросередовище, творча самореалізація

Постановка проблеми у загальному вигляді... У ХХІ ст. визначальним чинником розвитку стають: рівень розвитку людського потенціалу країни, якість інституціонального середовища, динаміка підвищення якості життя і створення умов, що сприяють розвитку адаптаційних можливостей людини у швидко мінливому світі. Результати досліджень доводять, що політику соціально-економічного розвитку соціально орієнтованої держави повинні очолювати не економічні, а людські пріоритети, чинники, що формують середовище життєдіяльності і розвиток людського потенціалу, а також нові соціальні критерії оцінки розвитку національної економіки і суспільства.

Представники різних напрямів науки доходять згоди, що ХХІ ст. повинно стати століттям формування середовища, що адекватне розвитку творчого потенціалу кожної людини; створення умов, необхідних для стійкого розвитку людського потенціалу. Розв'язання глобальних проблем суспільства залежить від того, який тип людини буде сформований цим суспільством, яким виявляється рівень його індивідуальної свідомості, характер та широта міжособистісних зв'язків, міра залученості до соціального життя. Найважливішою соціальною функцією вищої школи є функція формування особистості гуманістичного типу, фахівця як поінформованої людини, справжнього інтелектуала, здатного не тільки професійно, але й творчо підходити до розв'язання завдань соціального й професійного змісту в їхній органічній єдності. Культурно-творча місія вищої педагогічної освіти зараз передбачає створення умов для вільного й творчого розвитку особистості кожного студента. Тенденція переходу від школи, спрямованої на консервацію середовища (як мікро-, так і макро-), до школи, яка прагне до перетворення середовища, інтеграції виховних сил суспільства, мікросередовища та виховних потенцій школи (педагогів, батьків, учнів), яка спирається на духовно-інтелектуальні, виховні потенції сім'ї як головного інституту в соціалізації особистості.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є аналіз теоретичних підходів до розкриття проблеми створення та підтримання сприятливого соціально-психологічного середовища у навчальному процесі.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... Проблема створення та підтримання сприятливого соціально-психологічного середовища для студентів у навчальному процесі розглядаються у працях багатьох науковців. Дану проблему досліджували М.І.Сметанський, П.І.Підкасистий, Н.Е.Щуркова, О.В.Діденко, А.Н.Кагальник, Е.Е.Яцишин, В.В.Радул, К.Роджерс, Д.Фрейберг, Л.І.Рувинський, А.Н.Свиридов, І.П.Краснощок, Г.С.Никифоров та інші. Ці учені розглядали соціальний простір як місце, де розгортається будь-яке життєве явище і для кожної дії існує свій відповідний простір і певне середовище. К.Роджерс в ході детальних досліджень доводив, що в умовах безпечного, підтримуючого середовища кожна людина може пройти шляхом самовідкриття, самооцінки і самокерованого учіння [8, с.15]. Ця теза стосується як творчої самореалізації викладача, так і творчої самореалізації студента і є актуальною в наш час. Людина розвивається в контексті

сімейного, соціального і національного оточення. На особистість впливають однолітки, родичі й інші дорослі, з якими вона спілкується, а також організації, громадські об'єднання навчальні заклади і різні референтні, творчі та групи вільного спілкування, до яких вона належить. На людину впливають засоби масової інформації, культурне середовище, в якому вона росте, події, що відбуваються в світі, природні умови. Не менш важливе завдання – забезпечити поступовий перехід дитини зі світу дитинства до дорослого світу, зі світу його власної природи у світ соціальності й культури. Тут необхідно пам'ятати, що між природою і соціумом лежить культура, яка об'єднує їх і знімає протиріччя між природним і соціальним початками в людині. Природне входження дитини в соціальне життя здійснюється через культуру. Входження індивіда в соціальні стосунки, яке здійснюється шляхом засвоєння соціального досвіду і його відтворення у діяльності і спілкуванні, називається соціалізацією [5]. Завдяки їй індивід стає членом суспільства, засвоюючи необхідний досвід та соціальні ролі, тобто набуває здатності спілкуватись і взаємодіяти з іншими людьми.

Поведінка людини зумовлена її досвідом, який, у свою чергу, утворюється під впливом навколишнього середовища. Звідси випливає, що дослідження навколишнього середовища необхідне як для розуміння якісних змін особистості студентів, так і цілісної особистості взагалі. Між природним середовищем й індивідом завжди міститься середовище існування людини, вплив якого значно важливіший. Це людське середовище складається із інших індивідів, організованих у групи, тобто суспільства, й характерного способу життя цієї групи, тобто культури. Тому більшість стереотипів поведінки зумовлені взаємодією людини із суспільством та культурою. Так, наприклад, Р.Лінтон стверджує: „Здатність інтегруватися в єдину конфігурацію елементів поведінки, частина з яких слугує задоволенню індивідуальних потреб, а інша задовільняє соціальні потреби; навчатися й передавати ці конфігурації як ціле є умовою існування людської спільності. Сприймаючи ці конфігурації й фіксуючи їх як навички, індивід готується зайняти певне становище в суспільстві й виконати роль, що відповідає цьому статусу” [4, с.85].

Основне поле діяльності вихователя – у створенні культурного середовища розвитку особистості дитини й наданні їй допомоги в знаходженні свого місця в культурі (виборі цінностей, середовища життєдіяльності й способів культурної самореалізації у ній). Для здійснення цього завдання необхідний педагог нового типу – соціально зрілий, з високим рівнем власної самореалізації, здатний ввести дитину в культуру, навчити її бачити, відчувати, думати, забезпечити корекцію її індивідуального розвитку, допомогти пристосуватися до життя і здійснювати акти творчої самореалізації та життєвого самовизначення. Соціальна взаємодія передбачає координацію (поєднання) дій учителя, учнів, колег, а також їхніх поглядів. Культура соціальної взаємодії забезпечує обмін думками, питаннями, коментарями та поясненнями. Отже, педагогічна культура виступає як детермінувальний фактор розвитку особистісної самореалізації майбутнього фахівця, забезпечує зіставлення різних поглядів і структурування дій та вчинків учителя.

Справедливо вважається, що результатом творчої самореалізації педагога є створення творчої особистості. У процесі дослідження соціальної зрілості вчительських кадрів професора В.В.Радул розглядав самореалізацію як один із критеріїв соціальної зрілості особистості вчителя. Так, В.В.Радул вважає, що „самореалізація – процес, який передбачає усвідомлення особистістю того, чим вона володіє і чого вона хотіла б досягти, а також вибір практичних дій для втілення досвіду в реальну дійсність, закріплених у визнанні цих досягнень іншими” [7, с.25]. У процесі самореалізації вчитель оволодіває оточенням, іншими людьми (колегами, вихованцями). Найбільш важливим у цьому процесі є вміння вчителя оволодіти собою, своїми здібностями, інтересами, потребами, цілями. Перш ніж оволодіти своїми здібностями, необхідно знати, які вони. Усвідомлення вчителем свого „Я” з усіма його особливостями – одна із функцій самореалізації. Результат усвідомлення завжди включає в себе оцінку особистісного свого „Я”. Щоб забезпечити творчу спрямованість всього педагогічного процесу, у навчальному закладі доцільно пропрацювати питання створення умов для перетворення педагогічної праці в постійний творчий пошук, де сам процес і результат діяльності є розв'язком складних завдань. К. Роджерс та Дж. Фрейберг як фактор позитивного впливу на успішну творчу самореалізацію студентів виділяють соціально-педагогічну позицію викладача. Останній створює в аудиторії клімат довіри, сприятливий для посилення інтересу студентів до навчання та прояву творчих здібностей, допомагає захочувати самих себе, зміцнювати впевненість у собі, своїй самооцінці [8, с.30–31].

Виходячи з уявлень про взаємодію особистості та мікросередовища в процесі професійного самовдосконалення, Л.І.Рувинський у структурі цього явища виділяє, з одного боку, чинники, що характеризують безпосередньо суб'єкта: демографічні характеристики особистості; індивідуально-психологічні якості; характеристики в процесі професійної підготовки; ціннісні орієнтації особистості. З іншого боку, він зауважує чинники, що характеризують виробничі обставини, в яких реалізується безпосередній розвиток особистості: рівень організації праці; можливість забезпечення високого рівня змістовності праці, творчого характеру діяльності; можливість професійно-кваліфікованого і посадового зростання; відносини в колективі; систему матеріального і морального стимулювання;

громадське життя колективу; умови праці; побутові чинники [9, с.47]. Аналіз різних підходів до дослідження чинників, що впливають на професійне самовдосконалення, дозволяє узагальнити їх і виділити серед них об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивних чинників належать суспільні, соціальні, економічні умови, що характеризують структуру розвитку суспільства, держави, – їх можна віднести до макросередовищних. До другої групи об'єктивних чинників входять фактори мікрогрупи, що відображають безпосередні умови навчальної діяльності та спілкування у ВНЗ і побутового контактного середовища. Серед об'єктивних чинників найбільше значення мають педагогічний вплив, соціально-психологічний клімат у навчальних колективах і здійснення реальної професійної діяльності (залучення до виконання науково-дослідних завдань, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю, стажування та практика на підприємствах тощо). Серед суб'єктивних чинників, що впливають на процес професійного самовдосконалення, поряд із професійною спрямованістю і мотивацією найбільше значення мають адекватність самооцінки, адекватність уявлення про професійну діяльність, наявність професійного ідеалу, володіння прийомами і методами самовдосконалення. Одним з найважливіших суб'єктивних чинників є професійна складова [1].

Мікросередовище як організаційне утворення являє собою розподіл стандартизованих способів поведінки студента в часі, в просторі й соціальному вимірюванні як у багатомірно структурованій сукупності типових соціальних взаємин. З допомогою поняття середовища виникає можливість показати на прикладі протиріччя між суспільним ідеалом і вимогою розглядати середовище як ціле. Мікросередовище не зрозуміле без дієвої присутності людської істоти. Середовище передбачає онтогенетичне становлення кожної особистості. А отже, тільки від особистості залежить, чи відкриє вона для себе зміст цього становлення, чи ні, зрозуміє чи ні сутність своєї життєдіяльності. Під мікросередовищем ми розуміємо елемент соціального середовища загалом, що охоплює безпосереднє оточення студента, надає вирішальний вплив на формування й розвиток його особистості. Під впливом активності особистості середовище змінюється, перетворюється, і в процесі цих перетворень змінюється сама особистість. А це, на нашу думку, досягається за умови створення та існування позитивної атмосфери в навчальному закладі, яка й формує соціально-професійне середовище життєдіяльності майбутнього фахівця. Адже саме середовище надає вирішальний вплив на формування й розвиток особистісної самореалізації студентів на основі усвідомлення ними значення своєї професійної діяльності, свого призначення, прагнення жити у взаємодії із оточенням, довкіллям, здатних до активних дій. При переході особистості студентів від нижчого рівня особистісної самореалізації до вищого змінюються рівні співвідношення особистості та середовища. Якісні та кількісні зміни рівнів соціального самовизначення студентів сприяють зростанню їхнього новаторства, оперативності в управлінні здатністю швидко реагувати на зміни, передбачати їхні наслідки, створювати нові технології і замінювати їх новітніми. Розвиваючи соціальне самовизначення засобами педагогічної культури в особистості майбутнього фахівця, започатковується тенденція зростання свідомих творчих ініціатив у всіх сферах діяльності та спілкування; здатність раннього залучення дітей до творчості; прагнення фахівців до вдосконалення протягом усього життя; розширення каналів і сфер спілкування між людьми, і насамперед духовного міжособистісного спілкування та обміну світоглядними й етичними цінностями.

У напрямку співвідношення особистого (індивідуального) та соціального у науковій літературі виокремлюють самотрансценденцію як самореалізацію, тобто розкриття власних здібностей, прагнення „виявити себе зовні”, тобто, реалізувати в реальних діях та вчинках. Особистість майбутнього фахівця не є простим відтворенням його соціального оточення. Кожна людина індивідуальна. Студент на основі власної особистісної самореалізації з усіма характерними для неї якостями сам здійснює дієвий вплив на характер середовища, де він життєдіє, розкриває власні здібності, прагне „виявити себе зовні”, тобто реалізувати в реальних діях та вчинках.

Кожна академічна група, факультет, навчальний заклад як організаційне утворення є певною сукупністю ролей. Ми спробуємо проаналізувати лише студентську академічну групу. За допомогою своїх ролей студенти, які входять до складу навчальної академічної групи, вступають у систематичні стосунки один з одним і реалізують покладені завдання щодо здобуття професії. Зв'язки між ролями, які виконують студенти, і самими студентами досить складні. У період вступу до вищого навчального закладу й розподілу в академічні групи студенти виявляють особисті інтереси та потреби, прагнення, соціальні установки. Так, одні з них зорієнтовуються на виконання громадських доручень, інші зорієнтовують свою навчально-пізнавальну діяльність у науковому напрямку, а ще інші стають учасниками різноманітних художніх та спортивних колективів. Унаслідок усього цього академічна група вже є більшим утворенням, ніж просте функціональне об'єднання студентів, вона стає мікросередовищем життєдіяльності особистості, тобто різновидом соціальної групи. Якщо участь членів академічної групи в громадській і науково-дослідній діяльності має соціально-значущий характер, то інші члени групи, які до такої участі не залучені, також орієнтуються на суспільноцінну діяльність згідно зі своїми інтересами й уподобаннями, а відповідно і сприяють формуванню своєї особистісної

самореалізації [3].

Нами було визначено основні фактори сприяння творчій самореалізації майбутніх інженерів, що діють всередині навчальних процесів. Назвемо їх внутрішніми. Але існують також і фактори зовнішні, які, у свою чергу, впливають на успішність реалізації творчих здібностей студентів. Серед таких факторів, які ми можемо назвати умови життя в сім'ї, наявність необхідної інформаційно-джерельної бази, відповідних умов навчальної діяльності, обмеженість у часі, який необхідний для прояву творчої самореалізації. Підтвердження своїй гіпотезі ми знаходимо у працях Урбан Ліссман та Л.Б.Ермолаєвої-Томіної, які, на відміну від інших дослідників, що приділяли увагу лише вивченню позитивних факторів, визначають фактори негативного впливу на процес творчої самореалізації: нетерпимість до надзвичайних ідей, увага до помилок (через нашу орієнтацію лише на успіх), тиск стереотипів (співпадіння, однаковості), відчувається через сильну орієнтацію на стандарти, надмірний акцент на ролях статей (дівчата та хлопці зацікавлюються на певних ролях, відомих з їхнього досвіду), надмірне занурення у спеціалізацію, що перешкоджає загальній освіті; система контролю та оцінки (примусове оцінювання – причина і наслідок тиску успішністю та конкуренцією), 80-ти хвилинне заняття (перешкода спонтанному обговоренню студентами речей, які їх зацікавили), академічна група на навчальний рік (ніяких змін або переміщень протягом навчального року), система дисциплін, дуже великі групи за визначеними нормативами (в них неможливе ані індивідуальне сприяння, ані нівелювання студентів), перенасичення робочими навчальними програмами (вони занадто об'ємні та односторонньо дисциплінарно-наукові); специфічні перешкоди викладачів: тиск стереотипів, авторитарний (переважно) стиль, авторитарна система правил, насмішка та іронія викладачів, тверді та непорушні принципи викладача, надмірний акцент на успішність, вимоги достовірності та недостатня відкритість, нетерпимість до ігрової поведінки, нехтування осіб, які не відповідають загальноприйнятим нормам; позаінституціональні фактори: несприятливий вплив з боку батьків, перевищення суспільної пропозиції над попитом на засоби пасивного проведення вільного часу, можливість посередніх подій та переживань як наслідок життя у місті, керованість життя, вимогливість суспільства до поведінки особистості, перенасичення інформацією, батьки самі блокують розвиток у своїх дітях, наших майбутніх студентах, самостійності, сміливості, потреби у подоланні труднощів, ініціативності, сублімуючи їх слухняністю, ласкавою поведінкою, виконання доручень батьків [10].

Також Л.Ермолаєва-Томіна виділяє зовнішні фактори, що сприяють актуалізації творчого потенціалу. До таких факторів відносяться:

1. Диференціація форм спілкування, яка розвиває відчуття диференційованої чутливості.
2. Наявність зразка для наслідування, що дає можливість вільно проявляти фантазії та розвивати сміливість та самостійність суджень.
3. Очікування дорослих, тобто створення певного максимально наближеного до ідеального образу студента, до якого батьки і викладачі намагаються „підтягнути” останнього. А студент, у свою чергу, має перспективи розвитку і чітко визначені цілі такого розвитку та самореалізації.
4. Включення у соціально та індивідуально значущу необхідність, яка спрямована на самоусвідомлення необхідності стати творчою особистістю, оскільки від цього залежить добробут і процвітання рідної країни. Ми б назвали це фактором патріотичності. Для реалізації цього фактору нам потрібно докорінно змінити систему вимог до розвитку інтелекту та творчості у навчальних закладах, щоби виховувати у студентів потребу у творчій самореалізації як необхідного чинника у кар'єрному зростанні. А у професійній діяльності необхідно вводити тест на творчість, який буде своєрідним пропуском для отримання бажаної посади [2, с.193–195].

Зі свого боку, ми насмілюємося не погодитися з Урбан Ліссман [10] та Л.Б.Ермолаєвою-Томіною [2] щодо визначення вказаних вище деяких факторів як суто негативних. Ми вважаємо, що кожний фактор може впливати як негативно, так і позитивно в залежності від того, в якій мірі він проявляється у процесі творчої самореалізації майбутніх фахівців. Якщо викладач або соціальне оточення зневажає творчі обдарованості особистості, тоді фактор соціального середовища буде виконувати негативний вплив, оскільки буде гальмувати реалізацію творчих здібностей людини. Якщо ж суспільство буде всіляко сприяти прояву творчості особистості, тоді фактор соціального середовища впливатиме на потрібні нам процеси лише позитивно. Таким чином, фактор соціального середовища існує, але не як суто негативний, а як змінний в залежності від свого прояву.

Нам слід докорінним чином передивитися свої позиції щодо розвитку дитини, учня, студента, молодого співробітника. Ми маємо надати йому максимальний простір та максимальні можливості для висловлення своєї точки зору, для реалізації нестандартних методів та прийомів рішення навчальної чи професійної задачі, не карати їх за помилковість, а намагатися разом з ними розібратися, у чому виникає помилковість і які варіанти є більш прийнятними. Лише таким чином ми виростимо нову генерацію творчих фахівців, які складуть майбутню еліту української нації.

Висновки... Підсумовуючи проаналізовані вище думки, підходи інших науковців, ми хотіли б підкреслити, що навчальний процес конструюється, розміщаються і розвивається в суспільстві і в певному соціальному оточенні. Засвоюючи соціальний досвід і відтворюючи його у діяльності, індивід здійснює входження у соціальні стосунки. Ця соціалізація триває все життя. Важлива роль у цьому процесі відводиться викладачу – соціально зрілому, з високим рівнем власної самореалізації, здатному забезпечити корекцію індивідуального розвитку студента, допомогти пристосуватись до певних соціальних умов і навчитись здійснювати акти творчої самореалізації та життєвого самовизначення. Важливим елементом мікросередовища є студентська академічна група як зразок соціальної взаємодії на навчальному рівні і як спосіб входження в майбутню професійну діяльність. Вплив соціальних факторів на творчу самореалізацію майбутніх фахівців може бути як негативним, так і позитивним. Важливими факторами, що впливають на активізацію творчої самореалізації майбутніх фахівців є: педагогічні професіоналізм та майстерність викладача, використання технологій, які розвивають творчість, креативність педагогічної взаємодії, впровадження педоцентристської гуманістичної педагогіки тощо; індивідуальні задатки до отримання знань, розвитку творчих здібностей, характер і темперамент особистості, самостійність, нестандартність та самооцінка діяльності, розуміння необхідності творчої самореалізації тощо; вплив батьків, оточення, професійні взаємовідносини, руйнування соціальних норм і правил стосовно стереотипів поведінки та діяльності особистості у суспільстві тощо; взаємозв'язок студента та закладу, в якому він навчається, впровадження розвитку творчості як необхідного програмного компонента навчання і виховання, відхід від стереотипізації відношення до результатів навчальної діяльності студента, відхід від традиційної системи оцінювання тощо.

Таким чином, реалізація наведених вище факторів активізації творчої самореалізації майбутніх інженерів дозволить нам виховати фахівців із нестандартним типом мислення, без страху зробити помилку, здатних вчасно реагувати на зміни у суспільстві та конкурентоздатних на сучасному ринку праці, тобто таких, яких вимагає від освіти сучасне суспільство і роботодавці у першу чергу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Діденко О. В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04 / Діденко Олександр Васильович. – Хмельницький, 2003. – 193 с.
2. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества: учебное пособие для вузов / Людмила Борисовна Ермолаева-Томина. – [2-е изд.] – М. : Академический Проект : Культура, 2005. – 304 с. – („Gaudeamus”).
3. Краснощок І. П. Особистісна самореалізація майбутнього вчителя в навчально-виховному середовищі педагогічного університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 / Інна Петрівна Краснощок. – Кіровоград, 2002. – 20 с.
4. Линтон Р. Личность, культура и общество / Р. Линтон // Личность. Культура. Общество. – 2001. – Т. 3, вып. 1(7). – 309 с. – С. 68–86.
5. Педагогіка : навч. посіб. / Галузяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. – [2-е вид., випр. і доп.]. – Вінниця : „Книга-Вега”, 2003. – 416 с.
6. Педагогіка : учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / [Краевский В. В., Меньев А. Ф., Полонский В. М., Щуркова Н. Е. ; под ред. П. И. Пидкасистого]. – М. : Педагогическое общество России, 2004. – 608 с.
7. Радул В. В. Соціальна зрілість молодого вчителя / Радул В. В. – К. : Вища шк., 1997. – 269 с.
8. Роджерс К. Свобода учится / К. Роджерс, Д. Фрейберг. – М. : Смысл, 2002. – 527 с.
9. Рувинский Л. И. Самовоспитание личности / Рувинский Л. И. – М., 1984. – 156 с.
10. Lissmann U.. Leistungsmessung und Leistungsbeurteilung [Електронний ресурс] / Urban Lissmann. – Режим доступу : <http://www.teachsam.de>.

Аннотация

Е.Е.Кулык

Благоприятная социально-психологическая среда как условие творческой самореализации будущих инженеров

В статье рассмотрены вопросы создания и поддержания благоприятной социально-психологической среды в процессе учебно-познавательной деятельности. Проанализированы теоретические положения отечественных и зарубежных ученых, в которых раскрывается сущность социального пространства, объективных и субъективных составляющих, а также факторов активизации творческой самореализации будущих инженеров.

Ключевые слова: социализация, социальное взаимодействие, микросреда, творческая самореализация

Summary

O.Ye.Kulyk

Favorable Social-Psychological Environment as a Condition for Creative Self-Realization in Future Engineers

The questions of creation and maintains of favorable social-psychological environment in educational-cognitive process are considered. The theoretical foundations of native and foreign scientists are analyzed in which the essence of social space, promotion objective and subjective factors of creative self-realization of future engineers are revealed.

Key words: socialization, social interaction, microenvironment, creative self-realization.

Дата надходження статті:

„28” грудня 2010 р.